

УДК: 159.96:942

Лящ Оксана Павлівна, кандидат психологічних наук,

доцент

oksanalyash7@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АФЕКТИВНО-КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ В СТРУКТУРІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЮНАКІВ

Анотація

***Мета** полягає у визначенні рівнів розвитку емоційного інтелекту учнів старших класів ЗЗСО та студентів 1-2 курсів ЗВО. **Методи:** 1) шкала «ідентифікація емоцій» (Дж. Майєра, П. Саловей і Д. Карузо «MSCEIT v. 2.0» в адаптації Е. Сергієнко та І. Ветрової); 2) показники сили та рухливості нервової системи (Є. Ільїн «Теплінг-тест»); 3) шкали інтелекту: LS, GE, AN, KL, RA, ZR, FS, WU (Р. Амтхауер «Тест діагностики структури інтелекту»); 4) фактори В – «Інтелект», М «Практичність – розвинута уява» (Р. Кеттелл «Методика багатофакторного дослідження особистості»); 5) шкали: «Потреба в пізнанні», «Прагнення до творчості (креативність)» (Н. Каліна «Опитувальник самоактуалізації особистості»).*

***Результати.** 1) афективно-когнітивний компонент у досліджуваних виражений на середньому рівні розвитку з загальною тенденцією його показників серед осіб юнацького віку до високого рівня; 2) здатність особистості до ідентифікації емоцій в юнацькому віці корелює: з силою та рухливістю нервово-психічної діяльності, інтелектуальними властивостями теоретичного і практичного інтелекту, здатністю до адекватного сприйняття актуальних ситуацій життєдіяльності, відкритістю до буттєвого пізнання; 3) відмінності афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту між учнями старших класів та студентами виявляються в тому, що рівень здатності старшокласників до ідентифікації емоцій зумовлений властивостями практичного інтелекту та емоційно-вольовими особливостями особистості. **Висновки:** емоційний інтелект як процес складається з трьох етапів: сприйняття і аналізу емоційної*

інформації, вербалізації отриманої слабо диференційованої емоційної інформації, використання вербалізованої емоційної інформації для розуміння і регуляції емоційних станів.

Ключові слова: емоційний інтелект, юнацький вік, афективно-когнітивний компонент, рівень розвитку емоційного інтелекту, дослідження.

Лящ Оксана Павловна, кандидат психологічних наук,
доцент

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ АФФЕКТИВНО-КОГНИТИВНОГО КОМПОНЕНТА В СТРУКТУРЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА ЮНОШЕЙ

Аннотация

Цель заключается в определении уровня развития эмоционального интеллекта учеников старших классов образовательных школ и студентов 1-2 курсов высших учебных заведений. Методы: 1) шкала «идентификация эмоций» (Дж. Майера, П. Салова и Д. Карузо «MSCEIT v. 2.0» в адаптации Е. Сергиенко и И. Ветрова) 2) показатели силы и подвижности нервной системы (Е. Ильин «Теппинг-тест»); 3) шкалы интеллекта: LS, GE, AN, KL, RA, ZR, FS, WU (Р. Амтхауэр «Тест диагностики структуры интеллекта»); 4) факторы В - «Интеллект», М «Практичность - развитое воображение» (Р. Кэттелл «Методика многофакторного исследования личности»); 5) шкалы: «Потребность в познании», «Стремление к творчеству (креативность)» (Н. Калина "Опросник самоактуализации личности»).

Результаты. 1) аффективно-когнитивный компонент в исследуемых выражен на среднем уровне развития с общей тенденцией его показателей среди лиц юношеского возраста к высокому уровню; 2) способность личности к идентификации эмоций в юношеском возрасте коррелирует: с силой и подвижностью нервно-психической деятельности, интеллектуальными свойствами теоретического и практического интеллекта, способностью к адекватному восприятию актуальных ситуаций

жизнедеятельности, открытостью к познанию; 3) различия аффективно-когнитивного компонента эмоционального интеллекта между учениками старших классов и студентами проявляются в том, что уровень способности старшеклассников к идентификации эмоций обусловлен свойствами практического интеллекта и эмоционально-волевыми особенностями личности. **Выводы:** эмоциональный интеллект как процесс состоит из трех этапов: восприятие и анализа эмоциональной информации, вербализации полученной слабо-дифференцированной эмоциональной информации, использование вербализированной эмоциональной информации для понимания и регуляции эмоциональных состояний.

Ключевые слова: **эмоциональный интеллект, юношеский возраст, аффективно-когнитивный компонент, уровень развития эмоционального интеллекта, исследование.**

Liashch Oksana Pavlivna, Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor

**DEVELOPMENTAL CHARACTERISTICS OF THE AFFECTIVE-
COGNITIVE COMPONENT IN THE STRUCTURE OF YOUTH
EMOTIONAL INTELLIGENCE**

Summary

*The goal is to determine the levels of development of emotional intelligence of older pupils (institution of general secondary education) and 1-2 year students (institution of higher education). **Methods:** 1) the scale of “identification of emotions” (J. Mayer, P. Salovey and D. Caruso “MSCEIT v. 2.0” in the adaptation of E. Sergienko and I. Vetrova); 2) indicators of the strength and mobility of the nervous system (E. Ilyin “Tapping test”); 3) scales of intelligence: LS, GE, AN, KL, RA, ZR, FS, WU (R. Amthauer “Test of diagnosing the structure of the intellect”); 4) factors B: “Intellect”, M “Practicality: developed imagination” (R. Cattell “Methods of multifactor personality research”); 5) scales: “Need for knowledge”, “Striving for creativity (creativity)” (N. Kalina “Self-actualization Questionnaire of the Person”).*

Results. 1) the affective-cognitive component in the subjects is expressed at an average level of development with a general tendency of its indicators among people of adolescence to a high level; 2) the ability of an individual to identify emotions in adolescence correlates: with the strength and mobility of neuropsychic activity, the intellectual properties of theoretical and practical intelligence, the ability to adequately perceive the actual situations of life activity, openness to existential cognition; 3) the differences in the affective-cognitive component of emotional intelligence between high school students and students are manifested in the fact that the level of the ability of high school students to identify emotions is due to the properties of practical intelligence and emotional-volitional personality traits.

Conclusions: emotional intelligence as a process consists of three stages: perception and analysis of emotional information, verbalization of the received poorly differentiated emotional information, use of verbalized emotional information for understanding and regulation of emotional states.

Keywords: emotional intelligence, adolescence, affective-cognitive component, level of development of emotional intelligence, research.

Постановка проблеми і актуальність дослідження. У психологічній структурі емоційного інтелекту нами визначено афективно-когнітивний (сприйняття, розпізнавання і розуміння власних емоцій, емоцій інших людей), поведінково-діяльнісний (адаптивність і ефективність особистості в спілкуванні і діяльності), мотиваційно-рефлексивний компоненти (управління емоційними проявами). Афективно-когнітивний компонент є одним із визначальних компонентів, який впливає на поведінково-діяльнісний та мотиваційно-рефлексивний компоненти.

Мета статті полягала у визначенні рівнів розвитку емоційного інтелекту учнів старших класів ЗЗСО та студентів 1-2 курсів ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базовою здатністю, на якій ґрунтується афективно-когнітивний компонент емоційного інтелекту, є емоційна чутливість (емоційність) особистості [6]. Афективно-когнітивний

компонент емоційного інтелекту (сприйняття, розпізнавання і розуміння власних емоцій, емоцій інших людей) досліджувався низкою психологів [1; 2; 5; 9; 12, 13].

О. Запорожець у своїх дослідженнях говорив про те, що у формуванні емоційних образів, взаємозв'язку афекту та інтелекту головну роль відіграють засвоєння моральних норм та еталонів. О. Запорожець вводить поняття «емоційна уява» і стверджує, що діяльність цього феномену дає можливість уявити, відчувати і осмислити наслідки власних вчинків [2].

Б. Зейгарник також дотримувалась принципу взаємозв'язку афекту та інтелекту. Зміна емоцій, афективних реакцій особистості і може призвести до того, що у неї відбудеться зміна значення предметів та ставлення до них [3].

Г. Гарскова зазначає, що емоційний інтелект – це здатність розуміти відносини особистості, репрезентовані в емоціях і управляти емоційною сферою на сонові інтелектуального аналізу і синтезу [4].

М. Смульсон зазначає, що у розвитку інтелекту особистості важливими є обидві сторони емоційного інтелекту – і розуміння емоцій за допомогою інтелекту, і забезпечення продуктивних складових інтелекту (творчість, інтуїція) за допомогою емоцій [10].

Викладення основного експериментального матеріалу.

Дослідження проводилося упродовж на базі Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського; Вінницького обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; Львівського торговельно-економічного університету; Полтавського університету економіки і торгівлі; Барського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. Михайла Грушевського; Житомирського державного університету імені Івана Франка; Київського Інституту Бізнесу і Технологій; Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника; Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького; Житомирської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №5; Навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Гуманітарно-естетичного колегіуму №29 Вінницької міської

ради. У дослідженні взяло участь 1200 осіб: 600 учнів старших класів ЗЗСО та 600 студентів 1-2 курсів ЗВО

Для виявлення особливостей і оцінки рівня розвитку афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту, як здатності учнів старших класів ЗЗСО та студентів ЗВО до сприйняття та розпізнавання власних емоцій, емоцій інших людей, були використані: 1) шкала «ідентифікація емоцій» (Дж. Мейєра, П. Селовой і Д. Карузо «MSCEIT v. 2.0» в адаптації Е. Сергієнко та І. Ветрової); 2) показники сили та рухливості нервової системи (Є. Ільїн «Теппінг-тест»); 3) шкали інтелекту: LS – логічний відбір, почуття мови, GE – визначення загальних ознак, здатність до поняттєвої абстракції, AN – аналогії, комбінаторні здібності, KL – класифікація, здібність до суджень, RA – лічба, арифметичне мислення, ZR – ряди чисел, індуктивне мислення, FS – вибір фігур, просторова уява, WU – кубики, уміння подумки оперувати об'ємними тілами у просторі, ME – увага і пам'ять (Р. Амтхауер «Тест діагностики структури інтелекту»); 4) фактори В – «Інтелект», М «Практичність – розвинута уява» (Р. Кеттелл «Методика багатофакторного дослідження особистості»); 5) шкали: «Потреба в пізнанні», «Прагнення до творчості (креативність)» (Н. Каліна «Опитувальник самоактуалізації особистості»). Критеріями оцінки рівнів розвитку афективно-когнітивного компоненту є вищезазначені показники емпіричних референтів емоційного інтелекту, що виявилися в діапазоні:

- 1) до 3,33 стенів – низький рівень розвитку афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту;
- 2) від 3,34 до 6,66 стенів – середній рівень розвитку афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту;
- 3) від 6,67 до 9,99 стенів – високий рівень розвитку афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту.

В процесі виконання завдань емпіричного дослідження було виміряно показники мір центральної тенденції в структурі емоційного інтелекту учнів старших класів ЗЗСО та студентів ЗВО. Показники середнього значення,

стандартного відхилення, максимального та мінімального значення, моди, медіани та асиметрії показників емоційного інтелекту, вимірюваних за методикою «MSCEIT v. 2.0», відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількісні показники мір центральної тенденції структури емоційного інтелекту учнів старших класів ЗЗСО та студентів ЗВО

Міри центральної тенденції	Компоненти ЕІ			
	ІЕ	ВЕ	РЕ	СРЕ
Середнє значення	4,15	4,65	3,75	3,95
Стандартне відхилення	2,03	1,72	1,74	1,57
Максимальне значення	8	8	8	8
Мінімальне значення	1	2	1	3
Медіана	4	4,5	3,5	3
Мода	3	3	3	3
Асиметрія	-0,0168	0,19628	0,36004	1,89760

Умовні позначення: ЕІ – емоційний інтелект; ІЕ – ідентифікація емоцій, ВЕ – використання емоцій, РЕ – розуміння емоцій, СРЕ – свідома регуляція емоцій.

Так, показники шкали «ідентифікація емоцій» (ІЕ) розподілилися відповідно до кривої нормального розподілу. Середнє значення ІЕ ($M = 4,15$), однорідність результатів ($G = 2,03$), медіана ($Me = 4$), мода ($Mo = 3$), мінімальне та максимальне значення ($X_{min} = 1$; $X_{max} = 8$) та правостороння асиметрія ($A = - 0,0168$) свідчать про те, що досліджувані учні частіше виявляють середні показники із загальною тенденцією до високого рівня. Для них є властивим переважно середній рівень розвитку ідентифікації емоцій. Рівні розвитку ідентифікації емоцій представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні розвитку «ідентифікації емоцій» учнів старших класів ЗЗСО та студентів ЗВО

Рівні розвитку МС	Учні (%)		Студенти (%)	
	Вік			
	13-14	15-16	17-18	19-20
Низький	5,7	6,6	8,2	16,4
Середній	67,5	58,1	57,5	52,3

Високий	36,8	35,3	34,3	31,3
---------	------	------	------	------

Високий рівень ідентифікації емоцій виявили 36,8% (віком від 13 до 14 років) та 35,3% (віком від 15 до 16 років) учнів старших класів ЗЗСО, а також 34,3% (віком від 17 до 18 років) та 31,3 % (віком від 19 до 20 років) студентів ЗВО, для яких характерними виявилися високі показники афективно-когнітивного компонента емоційного інтелекту.

Середній рівень ідентифікації емоцій виявили 67,5% (віком від 13 до 14 років) та 58,1% (віком від 15 до 16 років) учнів старших класів ЗЗСО, а також 57,5% (віком від 17 до 18 років) та 52,3% (віком від 19 до 20 років) студентів ЗВО, для яких характерними виявилися середні індекси афективно-когнітивного компонента емоційного інтелекту.

Низький рівень ідентифікації емоцій виявили 5,7% (віком від 14 до 15 років) та 6,6 % (віком від 16 до 17 років) учнів 10-11 класів ЗЗСО, а також 8,2% (віком від 17 до 18 років) та 16,4% (віком від 19 до 20 років) студентів ЗВО, для яких характерними виявилися низькі оцінки афективно-когнітивного компонента емоційного інтелекту.

За результатами діагностики динамічних властивостей нервово-психічної діяльності показники випуклої кривої показали 34,13% учнів та 41,23% студентів, які відрізнялися сильною та рухливою нервовою системою. У 30,01% учнів та 28,47% студентів було виявлено показники випуклої кривої, що свідчить про наявність в досліджуваних нервової системи середньої сили – сильної інертної. 12,01% учнів та 9,27% студентів показали результати, що відповідають спадаючому типу кривої та свідчать про слабкість та інертність нервової системи. Показники увігнутої кривої за результатами діагностики динамічних властивостей нервово-психічної діяльності показали 22,85% учнів та 31,03% студентів, яких відносимо до групи зі слабкою та рухливою нервовою системою (рис. 1).

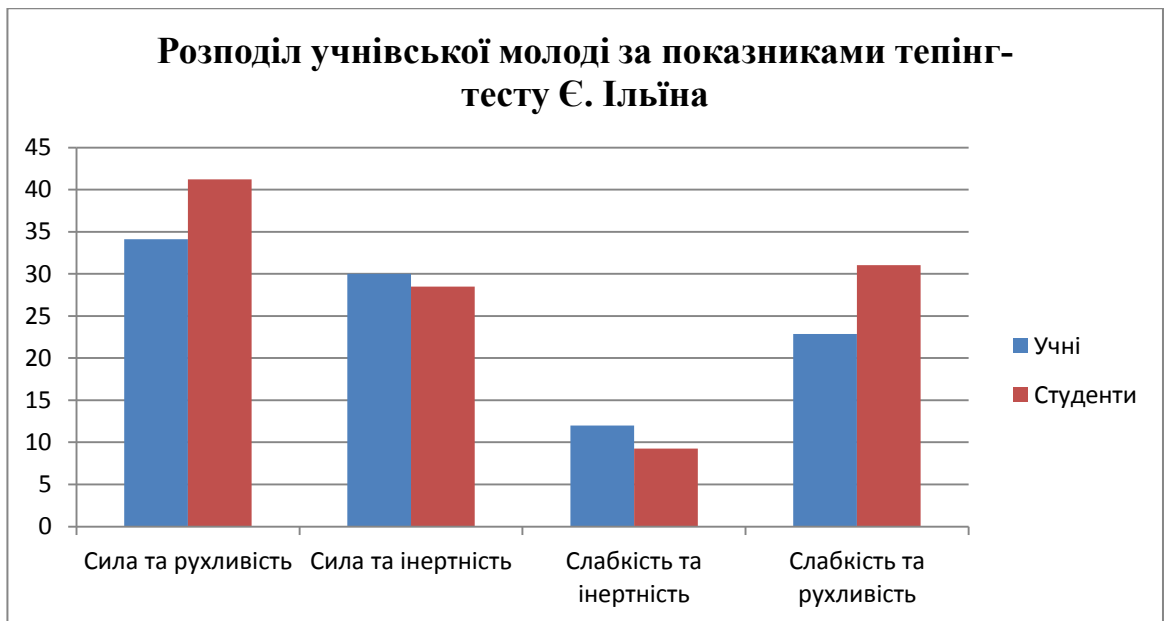

Рис. 1. Розподіл учнівської молоді за показниками тепінг-тесту Є.Ільїна

Виявлення і оцінка інтелектуальних властивостей здійснені за шкалами теоретичного (LS – логічний відбір, почуття мови, GE – визначення загальних ознак, здатність до поняттєвої абстракції, AN – аналогії, комбінаторні здібності, KL – класифікація, здібність до суджень) та практичного інтелекту теста Р. Амтхауєра (RA — лічба, арифметичне мислення, ZR — ряди чисел, індуктивне мислення, FS — вибір фігур, просторова уява, WU — кубики, уміння подумки оперувати об’ємними тілами у просторі, ME — увага і пам’ять).

Показники вимірювання теоретичного інтелекту свідчать про те, що його високий (учні – 14,09%; студенти – 14,1%) та середній (учні – 22,18% студенти – 21,11%) рівні розвитку властиві тим досліджуваним, які відрізняються логічним мисленням, здатністю до визначення загальних ознак, здатністю до поняттєвої абстракції, аналогій, суджень та мають комбінаторні здібності. Низький рівень розвитку теоретичного інтелекту виявлений у 14,02% учнів та 14,5% студентів, які характеризуються недостатніми здібностями до логічного відбору, почуття мови, узагальнення, абстракції, аналогій, класифікації (рис. 2.).

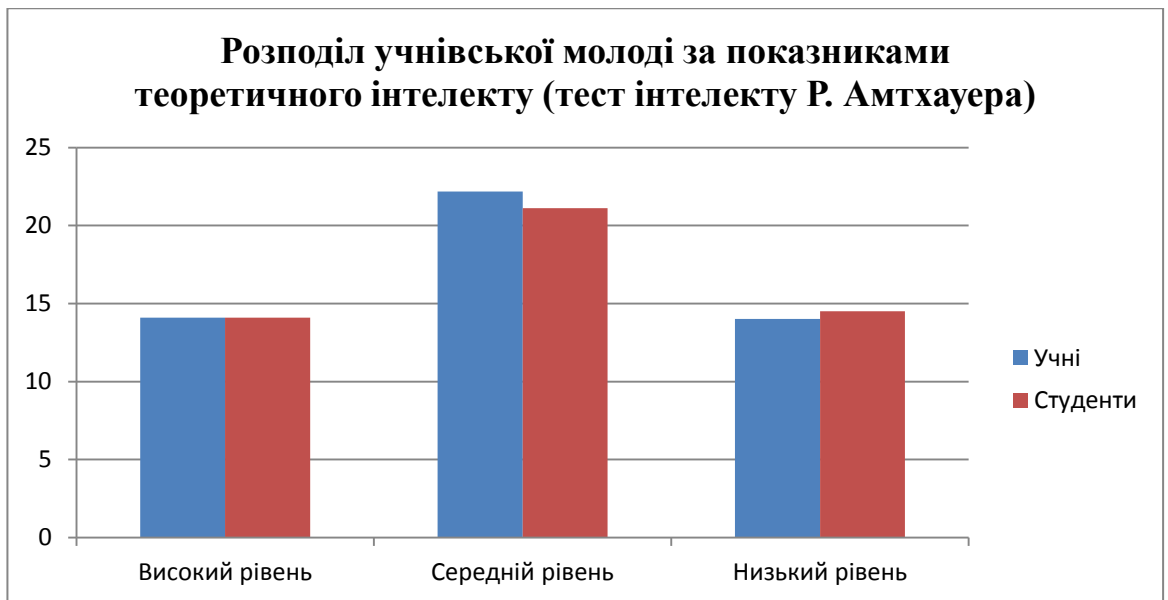

Рис. 2. Розподіл учнівської молоді за показниками теоретичного інтелекту

У ході аналізу результатів вимірювання практичного інтелекту визначено, що 9,32% учнів та 9,41% студентів мають високий рівень його розвитку, 34,15% старшокласників та 34,17% студентів – середній. Ці досліджувані характеризувалися здібністю до арифметичного та індуктивного мислення, просторової уяви, умінням мислено оперувати об'ємними тілами у просторі. У 6,35% учнів та 6,6% студентів з низьким рівнем практичного інтелекту спостерігаються проблеми з процесами уваги та пам'яті на фоні недоліків у лічбі, мисленневих операціях з числовими рядами, нездатності подумки оперувати об'ємними тілами у просторі при виборі фігур (рис. 3).

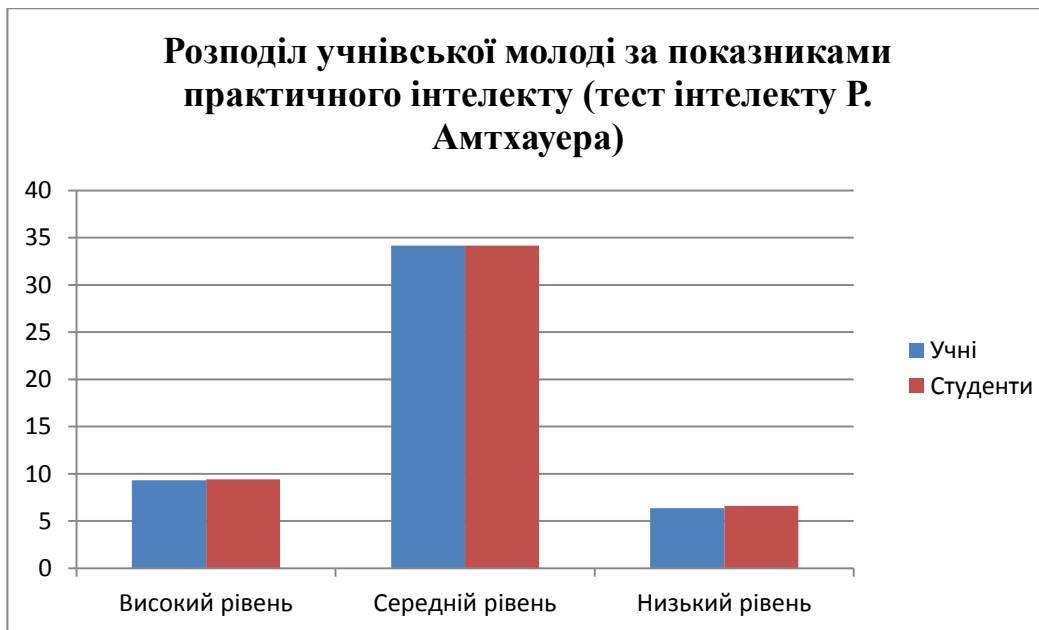

Рис. 3. Розподіл учнівської молоді за показниками практичного інтелекту.

Результати виявлення особливостей інтелекту педагогічних працівників за методикою багатofакторного дослідження особистості Р. Кеттела (фактор В – «Інтелект», фактор М «Практичність – розвинута уява», фактор Q1 – «Консерватизм – радикалізм») показали, що високі показники за фактором В «Інтелект» властиві 6,43% учнів та 7,53% студентів, які характеризуються абстрактністю мислення, кмітливостю, швидкою навчуванністю. Середні показники виявлено у 35,48% учнів старших класів та 36,55% студентів, що здатні до логічного і нестереотипного мислення. Низькі показники за означеним фактором показали 7,12% старшокласників та 6,89% студентів, яким властиві конкретність та деяка ригідність мислення, може мати місце емоційна дезорганізація мислення (рис. 4.).

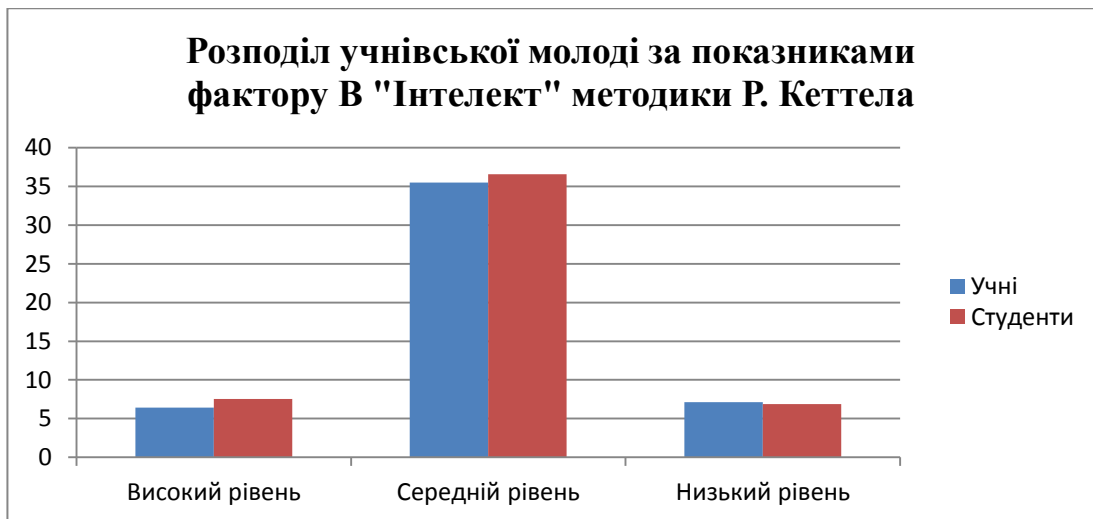

Рис. 4. Розподіл учнівської молоді за показниками фактору В «Інтелект»

Високі показники за фактором М «Практичність – розвинута уява» мали 22,08% учнів та 21,11% студентів, для яких властивими є розвинута уява, орієнтація на внутрішній світ, високий творчий потенціал. Середні показники виявлено у 9,63% учнів та 9,9% студентів, які відрізнялися творчими здібностями, достатніми для вирішення повсякденних завдань навчальної діяльності. Низькі показники властиві для 19,25% старшокласників та 18,03% студентів, які характеризуються як практичні, сумлінні. Вони орієнтовані на зовнішню реальність і дотримуються загальноприйнятих норм, їм властива деяка обмеженість і надмірна уважність до дрібниць (рис. 5.).

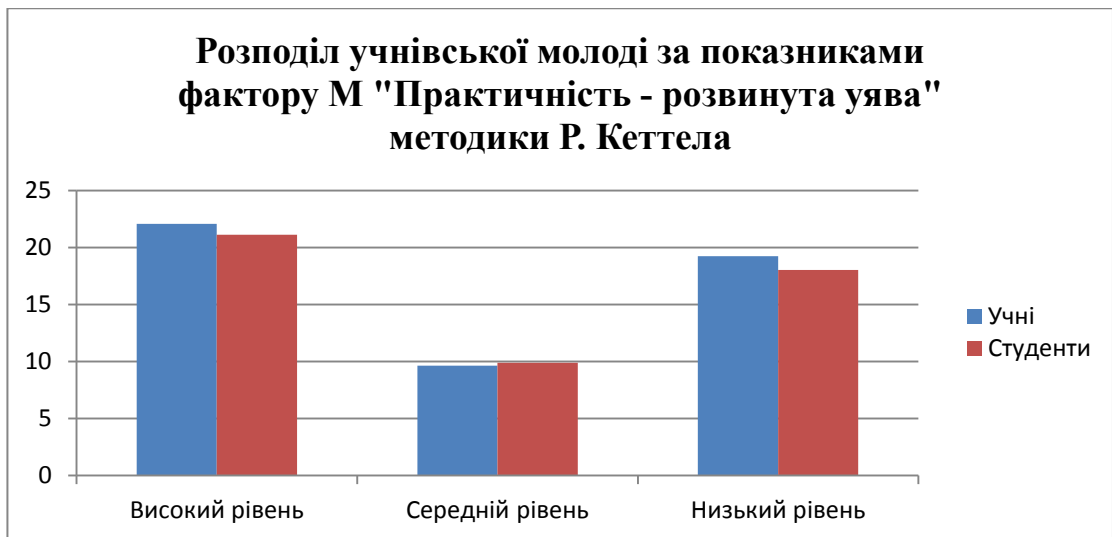

Рис. 5. Розподіл учнівської молоді за показниками фактору М «Практичність – розвинута уява»

Показники шкал опитувальника «Самоактуалізація особистості» «Орієнтація в часі» та «Потреба в пізнанні» характеризують афективно-перцептивний компонент емоційного інтелекту таким чином: високі значення показників за шкалою «Орієнтація в часі» показали ті старшокласники (7,17%) та студенти (8,16%), що добре розуміють екзистенційну цінність життя «тут і тепер», здатні до задоволення актуальним моментом власної життєдіяльності, не порівнюючи його з минулими досягненнями і невдачами та не знецінюючи його передчуттям майбутніх успіхів і невдач. Низькі показники показали 17,32% учнів старших класів та 16,24% студентів, що є невротично зануреними в минулі переживання, із завищеним прагненням до досягнень, недовірливі та непевнені в собі. Середні показники властиві більшості досліджуваним учням (25,04%) та студентам (26,07%) і характеризують потенційну здатність особистості до адекватного сприйняття актуальних ситуацій життєдіяльності (рис. 6.).

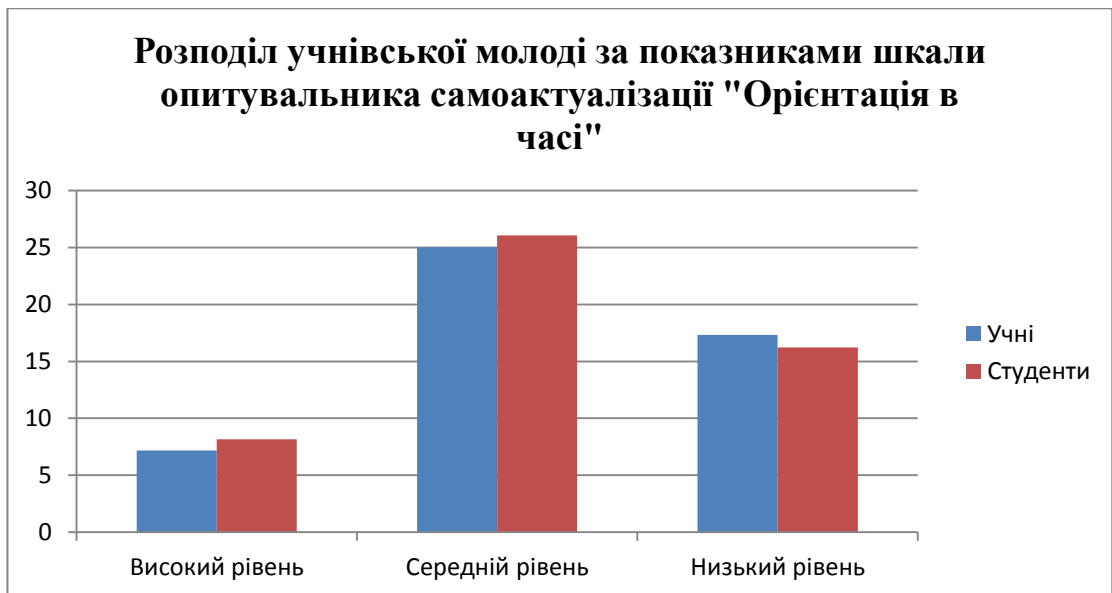

Рис. 6. Розподіл учнівської молоді за показниками шкали опитувальника самоактуалізації «Орієнтація в часі».

Високі показники за шкалою «Потреба в пізнанні» характерні для учнів (4,82%) та студентів (4,96%), що відрізняються відкритістю до пізнання нового, безкорисливим прагненням до нових знань, що не пов'язане із прямим задоволенням інших потреб, їхнє пізнання більш ефективне, тому що його процес не опосередковується іншими бажаннями і потягами. Такі юнаки не схильні порівнювати та оцінювати, вони просто бачать те, що є, і цінують його. Низькі показники властиві 13,27% учнів старших класів та 12,56% студентів, у яких потреба в пізнанні актуалізується як засіб опосередкованого задоволення інших бажань та прагнень, які мають будь-яку користь. Середні показники виявили 26,8% старшокласників та 37,59% студентів, що є потенційно здатними до буттєвого пізнання, зацікавлені в нових знаннях (рис. 7).

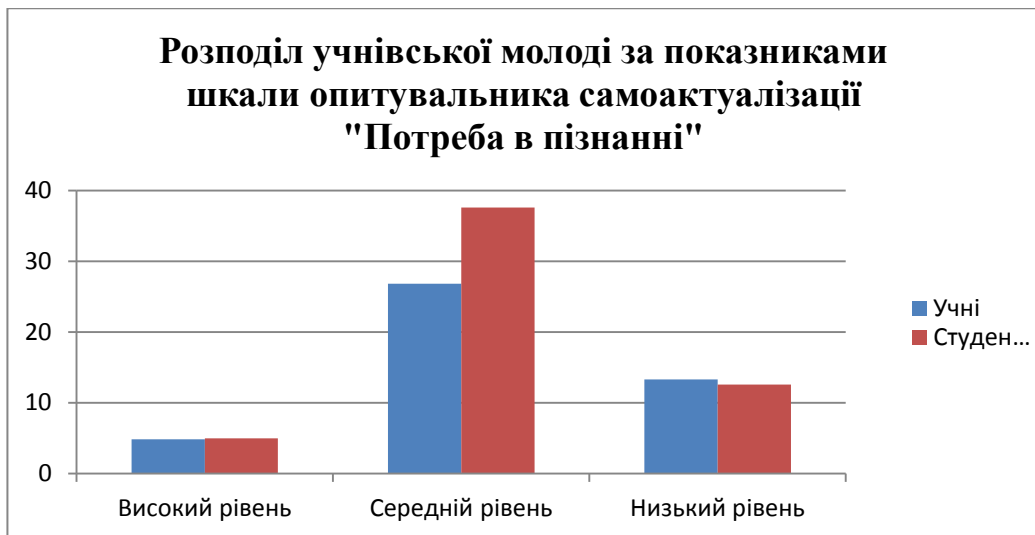

Рис. 7. Розподіл учнівської молоді за показниками шкали опитувальника самоактуалізації «Потреба у пізнанні»

За результатами кореляційного аналізу встановлено, що показники шкали «ідентифікація емоцій» на рівні статистичної значущості $p \leq 0,05$ корелюють: з показниками сили та рухливості нервово-психічної діяльності ($r=0,67$), показниками, отриманими за методикою Р. Атамхауєра шкалами теоретичного та практичного інтелекту такими, як: LS – логічний відбір, почуття мови ($r=0,38$), GE – визначення загальних ознак, здатність до поняттєвої абстракції ($r=0,39$), AN – аналогії, комбінаторні здібності ($r=0,41$), KL – класифікація, здібність до суджень ($r=0,42$), RA – лічба, арифметичне мислення ($r=0,37$), ZR – ряди чисел, індуктивне мислення ($r=0,44$), FS – вибір фігур, просторова уява ($r=0,43$), WU – кубики, уміння мислено оперувати об’ємними тілами у просторі ($r=0,45$), ME – увага і пам’ять ($r=0,56$); шкалами опитувальника Р.Кеттела такими, як: фактор В – «Інтелект» ($r=0,58$), фактор М «Практичність – розвинута уява» ($r=0,59$); шкалами опитувальника самоактуалізації особистості такими, як: «Орієнтація у часі» ($r=0,53$), «Потреба у пізнанні» ($r=0,61$) (рис. 8).

Рис. 8. Кореляції між показниками афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту

Виявлені кореляційні зв'язки свідчать про те, що чим вищий рівень показників теоретичного та практичного інтелекту, отриманих за шкалами тесту Р. Амтхаера, тим складніше відокремлювати емоції, почуття, інтереси, потреби, світоглядні уявлення з одного боку, а також емоції та процеси уваги, сприймання, пам'яті, мислення, уяви – з іншого. При низькому рівні розвитку інтелекту афективний досвід юної особистості дає змогу структурам пам'яті орієнтуватися на когнітивні та диференційні ознаки, тому формуються структури емоційної пам'яті як підстава для самосприйняття і сприйняття навколишнього, що формують динамічне несвідоме. При середньому рівні розвитку інтелекту в юнаків формуються структури пам'яті, що безпосередньо сприяють виникненню, становленню та подальшому розвитку Я-концепції. Отже, юна особистість існуючи у власному афективному просторі, будує свої взаємозв'язки з навколишнім світом, що відбивається на всіх проявах психічного, зумовлює їх неповторність, що забезпечується актуалізацією афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту юнаків.

Статистична обробка отриманих результатів (за критерієм Манна-Уїтні, $p \leq 0,05$) дозволила виявити значущі відмінності афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту за шкалою «ідентифікація

емоцій» між учнями старших класів та студентами. Чим більше вираженими у старшокласників є показники практичного інтелекту (тест інтелекту Р. Амтхауєра) та шкал методики Р. Кеттела: блоку емоційно-вольових особливостей особистості, що включає фактори С «Емоційна нестійкість - емоційна стійкість», G «Підвладність почуттям – висока нормативність поведінки», I «Жорсткість – чутливість», O «Упевненість в собі - тривожність», Q3 «Низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 «Розслабленість – напруженість», MD «Адекватність самооцінки»; блоку інтелектуальних властивостей особистості, що включають фактори В «Інтелект», М «Практичність – розвинута уява», Q1 «Консерватизм – радикалізм», тим вищий рівень здатності до сприймання та розпізнавання емоцій вони виявляють. На відміну від учнів старших класів, у студентів рівень здатності до ідентифікації емоцій зумовлений високими показниками теоретичного інтелекту (тест інтелекту Р. Амтхауєра) та високими показниками за шкалами опитувальника самоактуалізації «Потреба в пізнанні» і «Прагнення до творчості (креативність)».

Загальнонаукове значення. Афективно-когнітивний компонент емоційного інтелекту юнаків пов'язаний із силою та рухливістю нервово-психічної діяльності, інтелектуальними властивостями теоретичного і практичного інтелекту, здатністю до адекватного сприйняття актуальних ситуацій життєдіяльності, відкритістю до буттєвого пізнання; відмінності афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту між учнями старших класів та студентами виявляються в тому, що рівень здатності старшокласників до ідентифікації емоцій зумовлений властивостями практичного інтелекту та емоційно-вольовими особливостями особистості, у студентів рівень здатності до сприймання та розпізнавання емоцій зумовлений властивостями теоретичного інтелекту та потребою в пізнанні;

Головні висновки. Аналіз результатів емпіричного дослідження афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту показав, що:

- 1) афективно-когнітивний компонент у досліджуваних виражений на

середньому рівні розвитку з загальною тенденцією його показників серед осіб юнацького віку до високого рівня; 2) здатність особистості до ідентифікації емоцій в юнацькому віці корелює: з силою та рухливістю нервово-психічної діяльності, інтелектуальними властивостями теоретичного і практичного інтелекту, здатністю до адекватного сприйняття актуальних ситуацій життєдіяльності, відкритістю до буттєвого пізнання; 3) відмінності афективно-когнітивного компоненту емоційного інтелекту між учнями старших класів та студентами виявляються в тому, що рівень здатності старшокласників до ідентифікації емоцій зумовлений властивостями практичного інтелекту та емоційно-вольовими особливостями особистості. На відміну від учнів старших класів, у студентів рівень здатності до сприймання та розпізнавання емоцій зумовлений властивостями теоретичного інтелекту та потребою в пізнанні.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження є важливими у створенні психологічних програм з корекції та розвитку емоційного інтелекту в осіб юнацького віку, а також в індивідуальній консультативній роботі із зазначеною категорією осіб.

Список використаних джерел

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект : исследования феномена / И.Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2006.- № 3. – С. 83-95.
2. Запорожец А.В. Избранные психологические труды : в 2 т./ А.В. Запорожец. – М. : Педагогика 1986. – 320 с.
3. Зейгарник Б.В. Патопсихология / Б.В. Зейгарник. – М. : Издательство МГУ, 1986. – 196 с.
4. Гарскова Г.Г. Введение понятия «эмоциональный интеллект» в психологическую теорию / Г.Г. Гарскова // Ананьевские чтения – 99 : тезисы науч.-практ. конф. – СПб., 1999. – С. 25-26.
5. Изард Кэррол Э. Психология эмоций / К.Э. Изард. СПб.: Питер, 2000. — 664 с.

6. Лящ О.П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень / О.П. Лящ // Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Випуск 22, 2013 – С. 324-326
7. Лящ О.П. Теоретико-методологічний аналіз змісту емоційного інтелекту / О.П. Лящ // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. №3 (31) 2016. – С.47-51.
8. Лящ О. П. Фактори розвитку емоційного інтелекту в сучасних підлітків / О.П. Лящ // Збірник наукових праць. Серія: Психологічні перспективи. Вип. 12. – Луцьк, 2008. – С. 49-59. (Фахове видання).
9. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига. - К. : Вища школа, 2003.-126 с.
10. Смульсон М.Л. Психологія розвитку інтелекту / М.Л. Смульсон. – К.: Нора-друк, 2003. – 298 с.
11. Compas B., Connor-Smith J., Saltzman H., Thomsen A., Wadsworth M. Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress, and potential in theory and research // Psychological Bulletin, 2001. Vol. 127. N 1. P. 87–127.
12. Cramer P. Defense mechanism and Coping strategies: What's the difference? // American Psychologist, 2000. June. P. 638–646
13. Lazarus R. S. Coping Theory and Research: Past, Present, and Future / R. S. Lazarus // Psychosomatic Medicine. – 1993.- № 55.- P. 234-247.

Spisok vikoristanikh dzherel

1. Andreeva I. N. E`mocziional`ny`j intellekt : issledovaniya fenomena / I.N. Andreeva // Voprosy` psikhologii. – 2006.- # 3. – S. 83-95.
2. Zaporozhecz A.V. Izbranny`e psikhologicheskie trudy` : v 2 t./ A.V. Zaporozhecz. – M. : Pedagogika 1986. – 320 s.

3. Zejgarnik B.V. Patopsikhologiya / B.V. Zejgarnik. – M. : Izdatel'stvo MGU, 1986. – 196 s.
4. Garskova G.G. Vvedenie ponyatiya «e'moczial'nyj intellekt» v psikhologicheskuyu teoriyu / G.G. Garskova // Anan'evskie chteniya – 99 : tezisy` nauch.-prakt. konf. – SPb., 1999. – S. 25-26.
5. Izard Ke`rrol E`. Psikhologiya e`moczij / K.E`. Izard. SPb.: Piter, 2000. — 664 s.
6. Lyashh O.P. Emoczi`jniy i`ntelekt yak predmet psikhologi`chnikh dosli`dzhen` / O.P. Lyashh // Problemi suchasnoyi psikhologi`yi. Zbi`rnik naukovikh pracz` Kam'yanecz`-Podi`l's`kogo naczi`onal'nogo uni`versitetu i`meni` I`vana Ogi`yenka, I`nstitutu psikhologi`yi i`meni` G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini. – Vipusk 22, 2
7. Lyashh O.P. Teoretiko-metodologi`chnij anali`z zmi`stu emoczi`jnogo i`ntelektu / O.P. Lyashh // Vi`snik Kiyivs`kogo i`nstitutu bi`znesu ta tekhnologi`j. #3 (31) 2016. – S.47-51.
8. Lyashh O. P. Faktori rozvitku emoczi`jnogo i`ntelektu v suchasnikh pi`dli`tki`v / O.P. Lyashh // Zbi`rnik naukovikh pracz`. Seri`ya: Psikhologi`chni` perspektivi. Vip. 12. – Lucz`k, 2008. – S. 49-59. (Fakhove vidannya).
9. Nosenko E.L. Emoczi`jniy i`ntelekt: konceptuali`zaczi`ya fenomenu, osnovni` funkczii`yi / E.L. Nosenko, N.V. Kovriga. - K. : Vishha shkola, 2003.-126 s.
10. Smul'son M.L. Psikhologi`ya rozvitku i`ntelektu / M.L. Smul'son. – K.: Nora-druk, 2003. – 298 s.
11. Compas B., Connor-Smith J., Saltzman H., Thomsen A., Wadsworth M. Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress, and potential in theory and research // Psychological Bulletin, 2001. Vol. 127. N 1. P. 87–127.
12. Cramer P. Defense mechanismus and Coping strategies: What's the difference? // American Psychologist, 2000. June. P. 638–646
13. Lazarus R. S. Coping Theory and Research: Past, Present, and Future / R. S. Lazarus // Psychosomatic Medicine. – 1993.- # 55.- P. 234-247.